

GANDEETAN IRTETZEN DA

BIZKAIKO ETA GUIPUZKOAKO EUSKERAZ EGUINA

DOMEKETAN URTETEN DAU

1903-ko Agorrilla-ren
9ⁿEuskalerrian, iru peseta urtean.—Erdalerrian, sei peseta urtean.
Guei Bakocha, Chakur chiki bat.1903-ko Agorrilla-ren
9ⁿ

IBAIZABAL-en Echea: Bilbon—Dendari Kalean (Calle de la Tendería) 19—Jaun José Astuy-renean.
Eskutitz edo karta guztiak zuzendu beitez artezkariaren echera: Tívoli, letra B, 2.º derecha.

AITA SANTU BARRIA

Oraingo jakitun dagoz gure irakurle guztiak zelan martitzen edo astearte goizeko amaiketan aukeratu izan zan Aita Santutzat Jose Sarto jauna, zeñek artu daben izentzat Pio X-garrena.

Aita Santuen aukeretan sarri jazo dana jazo da orain bere; inok uste ezebana izan da jasoa kristadiko jarlekurik goienara. Kardenal aukeratzailen artean bere, gaur astebete, etzan izango usterik Sarto jauna izango zala Aita Santu. Eta ori da, Elizearen Buru danak, Gure Jesu-Kristo jaunak, darabizalako gauzak dago-kioen bideetatik, eta guizonak, beti kaskar ta chiki, berak uste ezarren, ikusten eztabezalako bide orreek gan-ganera eldu arte.

Aste onetan Erromatik etorri direan telegrametan jakin dogu Sarto jaunak igarri ebanean berazala aukeratu, aldichear bat euki ebala ta saminez negar eguin ebala. Bildurgarria da bai benetan artu daben kargua, kristau guztien Aita ta Artezkaria izatea, erantzumen andikoa.

Eskatu daiogun Jaungoikoari Pio X-garrenaren adimena arguitu daila ta bere biotza sendotu daila, kristadiak egun onak ikusi daizan.

SAN INAZIO-EGUNA BILBON

Emengo «Orfeon Euskeria» derichonak kantau eban Meza bat Begoñan. Orfeoi au da Bilbon euskalduna, bada Elizarako kantauak izan ezik, zeintzuk eguiten dabezan latinez, beste guztiak euskeraz kantaten dauz beti; euskerea da orfeoiko izkuntzea. Orregaitik, Diputazioak Santiagon eguiten daben elizkizunari alde batera ichita, joan guñean Begoñara, gueutarrakana.

Gure erechian gaitz izango litzake, baiña oso gaitz, Paladhile-n Meza ederra kantatea, Orfeon Euskeria-k kantau eban baiño obeto. ¡A zan aotzak edo bozak ondo alkar artzea, ta Anson artezkariaren sotzen neurriaz batera ibiltea! Mezako eskintza edo ofertorio-an eta Meza-azkenean kantau eban San Inazioaren marcha, eurak bakarrik dakien leguez; entzunaz, gorputza jagui-jaguirik jarten jakun.

Sermoa esan eban Aita Klemente pasionistak, IBAIZABAL-en euslea Esan euskun, alde batetik poz aundi bat eukala bere entzulak euskaldunak eta euskaldunen jatorrikoak zirealako, baiña beste aldetik damu edo

atsakabe bat eukala, ta zala, erderaz sermoia eguin bearra, entzulen artean asko egozalako euskerea ikasi ezebe-nak euren gurasoakandik. ¡Tamaleda lastima andia zala au! ta saiatzeko danak euskerea jakiten, bada bera barik eztagoala Euskalerririk.

Arrazoe andia, Aita Klemente; Euskerea da gure gaztelurik gogorrena. Brintzatu ta arrakalatuten asita daukagu, guen ichiak garealako, artu daiogun ardurea, ta sendotu daigun. Ezin ukatu leike; Euskerea izan da, ta da, ta izango da beti gure alkar-gairik onena.

Gure Erriagaitik esan oi dabeenari: «Au joan zan», sermolariak ederto erantzun eutsen esanaz: Ez, guizonak, eztoa gueiago; joan bazan bere, atzera dator lengo lekura. Eguia da; guk ikusten ezpadogu, gure ondorengoak ikusiko dabe seguru. Ez aztu arechak indar aundia eukiten dabela Euskalerriko lurrean; sustarra badago, ta au dagoan artean ez etzi.

Erri chikia gareala euskaldunak, esaten eban Aita Klementek, ¿eta zer? Chikia izan arren, bere puskak alkarri ondo oratuta euki ezkerro, gogorra izan leike, ta andiak ezin chikitu ta iruntzi leikena; burdinazko balia bere chikia izaten da, baiña eztau guizonik aguiñakaz ausiko dabenik. Eztogu bear besterik Erri andiak baizen gogorrak edo gogorrakoak izateko guztiok bat eguita baino; alkartu gaitean sendo Erlejiñoaz, Euskereagaz, da gure lenagoko Legue-Zarraren gomuteaz, da ezkara inoren bildur izango.

¡Sermoe ederra izan zan benetan! Zorionak Aita Klementeri, Lezamako seme euskadun zintzoari.

Guero, Mezaostean, Begoñako Udalechearen aurrean eguin eben orfeoi-tarrak aurreku bat, anchinako ekan-dura, mutill-neskatillak esku-zapi zuri garbian bitartez katia eguiten ebela.

Aurrekuari beguira guengozala oartu guenduen, an egoan jenteak, lautik iruk bai guichienez, euskeraz berba eguiten ebala; ta gogoratu jakun urrengo urtean, sermoia euskeraz eguin bear leitekela. Orretara, egokiago izango litzake Orfeon Euskeria-ntzako, ta entzulerik gueienak ulertuko leuke.

Arratzaldean, Centro Vasco derichon euskaldunen batzar tokian, Bil-

boko tanbolinteruak poztu euskerezan gogoak, San Inazioaren marcha, Guernikako arbola, ta beste gauza eder batzuk polito jota. ¡Zer ikusgarria zan Centro Vasco-a guizonez bete beterik, danak zutunik eta burutsik, gure libertadeko kantua entzuten!

Gaubean, Arriagako Biltokian emon eban Orfeoiak musikaldia bere bazkide edo socio-entzat. Ona emen azaldea edo programa:

LENENGO ZATIA.—1.ª San Inazioaren marcha.—2.ª Goizeko izarra.—3.ª Damacho bati.—4.ª Praisku Chomin.—5.ª Agur Euskalerriari.—6.ª Sorquin dantza.

BIGARREN ZATIA.—Berriz-ko espala dantzariak.

IRUGARREN ZATIA.—Chanton Piperri.

Entzula guztiak zoraturik egon guñean pozaren pozez, ta chalo joten eskuak mindu artean ekin gueutsan musikaldi guztian. Zorionak opa deuseguz lenengo Anson artezkariari, Arando, Ariznabarreta, Maguregui, baita orfeoi guztia. ¡Ori da kantatea! ¡Eztaitela emen aguertu sekulan ez jota-rik ez malagueñarik! Ta ezta aguertuko, zuek, egun orretan leguez, euskerazko kanta gozo sendo legun ederrak erakusten badiarduzue.

Berriz-ko mutillak euren bandera ederraz Biltokiko aguerlekura urten ebenean chaloka ta santzoka artuak izan zirean. Banderea ekarren mutilla eneuke neuk trukauko amabi belarrimotzegaitik ¡a da zatia! Ezetan bere erratu barik eguin eben mutillak dantzaldi luzea. Mutill bardiñak, gorputz eta taiu ederrekuak, pozgarria zan eurai beguiratutea.

Arrituta guertatu zan jente guztia euren bizkortasuna ta bular sendoa ikusita.

Gu Biltoki barruan ain pozik guengozan artean, Areatzan atralakea sortu eizan da makilladaka ibilli zirean. ¿Zegaitik? Bada belarrimotzak ehstuka asi zirealako Guernikako arbola joten asi zanean musikia. Pillo andien bat joan eizan, ichuraz, beste asmo barik orretara. ¿Lotsarik badaukagu euskaldunak? Eztogu asko eukiko, beste bein ori eguiten isten badentsagu. Orainguan ezer ezkenkiala arrapau gaitue; baiña gaurtik aurrera alkar artuta ta guertaurik joan bear dogu, Bilboko musikiak Guernikako arbola jo bear dabenean,

chistu eguiten dabenari bizkarreko neurria korosti makilliaz artzeko.

Eztago besterik, belarrimotza beti belarrimotz, bada euskaldunok bere izan gaitean beti euskaldun.

BLOA.

Azken-orduko biotz doatsu bat

Guizon on zar bat, bersolaria, baiña guziz paketsua zanari iritzi zitzaion ill bear zuela adierazotzen zuan eritasuna.

Eman zitzaion guere Eliza Ama Santeak aguintzen dituan azken-orduko Sakramentuak. Ill arteraño jarraitu zion abade prestatuak, egunero eguiñaz zeruko usai gozozko itzaldi pozgarriak. Onetan, erriaren emazte zarra ta gorra, etorri zan bere senarrarengana galdetuaz:

—¿Nai dezu salda, esne edo jereza? Senarrak erantzuten dio oguetik:

—Aukeran dauzkat nai badet artu esne salda nai jereza, onezketiño ni sendatutzen ezta izango erreza; aleguiña zuk eguiñagaitik guzia da ezer-eza, zu bakarrikan largatzia da nik dadukadan naieza.

Emazteak abadeari:

—Jauna, onek gauza asko esaten dit neri baiña nere entzun eziñakin, askotan esnea eskatzen badu, ekartzen diot salda ta okerreko gauzak; zorionean edo charrean gorra egon ni, jauna, gorra.

Eriak:

—Nere emazte biotzekua ¿diñozu zerala gorra? ibilli bear izango dezu berriz ere ona ta orra; bilgunetatik galdua zaude onetatikan chit sorra, larogueita bi urte ditu ta ¿nola izango da bizkorra?

Abadeari irri-barre eguiñaz:

—Abade jauna ni laguntzera eguiten dana etorri, Gurutze Santa lastandutzeko eguin bear dit ekarri; agoniako trantze estuan arkitu ez nadin larri, nere biotza beregandurik illtzeko nai nuke jarri.

Eskuetan Santo-Kristoa arturik:

Nere Jaungoiko Jesus maitea
eta erredentoria,
errukiorra zu zera eta
ni berriz pekataria;
bitartekotzat ipintzen dizut
Ama Birjiña Maria,
biotz ta anima zuena naiz ta
eman zeruko gloria.

Urrengo egunean sei ordu, eza-
guera ta itz gabe igaro, ta ill zan itz
neurtu ederrak bere bizian erezi zi-
tuan guizon onradua. Iru urte dira
au guertatu zala, ta bere emazte 85
urtekoa bizi da oraindik bere seme,
illoba ta billobakin.

Guizon zuzena izandu zana
gure iritzian munduan,
deseatzen det aren arima
guerta dedilla zeruan;
bere singuera zuzentzaileak
eguingo zuan eruan,
gu ere ara joan gaizala
eriotzako orduan.

G. SASIETA.

Bergaran Uztaren 28-n.

CHORI-ERRITIK EGAZ

(Zazpigarren egaztada-aldia)

Bakarrik baiño lagun onagaz ibilli
gurago izan-arren, bakarrik eguin
bear dot egaztada-aldi au... eztakit
zelan.

Elizehorik, nire anaje laztanak, as-
paldi onetan euki dau bere umechuak
barriro ikusteko gurari erre bat. Eta
Inigo done edo San Inazio egunean,
zer egun zan jakin-ostean, eguraldi
arguia ikusirik.

—Gaur Inigo done da, Artachori,
—esan eustan—ta egun au neure
kunekaz igaroteko ustea daukat. Eto-
rri zu be, gura badozu.

—Gura bai, baiña...

—«Baiña» orrek esan gura dau
ezin etorri zeiniketzala. Nik ba ioan
bear dot... ¡A, barriz...! gaur dan egu-
na dalako erezi bat edo *poesia* bat
eguin dot eta... (ego-petik paper bat
ataraten dau) eutsi, ia ona ala charra
derichazun. Agur.

—Agur, Elizehori.

Inigo done-egunaren arratsaldean
gagoz.

Nik, Elizehorik emoniko papera
abochuan dodala, berezi batera noia,
bera irakurri gurarik... ¿Nora joango
naz ostean ba? ¿Loiolara? Bakarrik
joateko urrun derichat. ¿Algortara?
Ez, nire surrak eztabe gura erdera-
sundarik.

Onezkero berezian nago, ta bertan
eguna ematea izango da onena. (Ez-
tiñot nongoa dan berezi ori, papera
bakarrik irakurri gura dodalako)
¡Zer leku ederra! ¡zelango keizpea!
¡zer aize leguna! Orche arech orren
azpian dagon landarachoaren ga-
nean irakurriko dodaz Elizehorik
ein dabezan neurtitzok... Asi guei-
tezan:

«INAZIO DONEARI

¡Ederto, ederto! Erezi baten duiñ
bada Inigo done bere egunean...
Iarraitu daigun irakurten:

*Pozik dagoz gaur zeruak,
loraz jantzita inguruak...
Ereztan dabe aingueruak...
Zeru-goietan
ta aldemenetan*

ausse da euron deedarra:

*¡Gora bizkailar izarra,
Inigo Loiolatarra,
Bizkailar done bakarra!*

Eztot utsik billatuten. ¡Utsak nire
aleguinak!...

*Lagundu zerutarrari
bear dautsagu, ta jarri
euskaldun danok kantari.
Euskat-lurretan,
leku danetan,
ereztan bego euskalduna
erezi gozo-leguna:
¡Au dogu Inigon eguna
Jaunak gaur emon dauskuna!*

Emenche aurkitu dot uts bakar bat,
laburchoa dala gogoitz au... Ostean
eztauko utsik, ez... Arto-bero usaiña
daukela nire berbak esango ezpaleu
Elizehorik, nik benetan esango neus-
kio:

—Au baiño erezi ederragoak eguin
dozuz, Elizehori: irakurri dodaz zu-
re «*Lau esku ta laurak bat*» «*Eus-
kal-Amak. Asabari*» ta beste erezi
batzuk, danak ederrak, baiña onek
bere bete sendotu deust gogoa...
¡Olanche, olanche!

Berezian emon neban egun guztia
ta gauba bere bai. ¡Ain zan leku ede-
rra...!

Urrengo goizean, bear neban bai-
ño goizago jagui nintzan, neure atze-
choan egoan areh batetik berba-za-
rata asko nire belarrietara etorrita,
iratzartu ninduelako.

—Jakín banendu zer jazoko zan...
—entzun neban nik iratzartu or-
duan.

—Guichi bat gora bera jakín ne-
ban nik zer jazoko zan, eta esan bere
eguin neuntsun... Orregaitik, eneban
euki nik joateko gogorik.

Jakín gura neban nik choriari zer
jazoerak berba eraguiten eutsen, joa-
ten naz... ta aror non ikusten dodazan
chindorra ta nire anai *kurlaia*. Zer-
gaitik an guengoan alkarri esan, da
guero itandu neuntsien ia zer zan
euren berbaldiaren zioa, ta Chindo-
rrak erantzun eustan:

—¿Eztakizu zuk Bilboko Areatzan
zer jazo dan? ¡Zo ionekoa zeu! «Guer-
nikako Arbola» ezebela entzun gura-
ta bart, Inigo done-gaubean, *porakillo*
batzuk zarataka ibilli dira. ¿Zer de-
richazu?

—Euskaldunak baleitikez bereia-
ko euskaldunak, olango gauzarik
eleitikela birritan jazongo... ¿Zarata-
ka e? Atarako neuskioe nik zaratea,
bai, makilleATEGAZ... lepo-lepoan...
eta *tanbor*-otsean sartu danok bako-
cha bere errian.

Berezian choriok egozan bitarte

guztian izan guendun gogoan bela-
rrimotsari jo bear gueuskion *tanbo-
rradea*, ta euron astakeria. Naikoa
zala berbarik alperrik eiteko uste
ebenean, aldendu jatazan, «agur»
eguinik, *chindorra* ta nire anajea, ta
ni guertatu nintzan kontuek ataretan
ia zeinbat makille eguin leitikezan
berezi atako egurrekaz.

Agorrilleko leenengo Domekan,
arratsaldean, Chori-erriko eliza ba-
ten Mariaren alaban elizkizun polit
bat egoala, Elizehori entzunda ne-
kian. Eta euskerea eliza orretan ze-
lan ebillen jakín gura nebalako, aras-
se joan nintzan arratsalde orretan.

Jarri nintzan kanpatorrean, erezi-
toki edo *corutik* ur, belarriak beguiak
baiño zurrango nebazala.

Elizkizunaren atal danak, errosa-
rio, berbaldi, ta ereziak, danak izan
ziran nire gogokoak.

Esan daigun zeozer beren bererik
ereziaren ganean. Chorri-errin zabal-
du zan eliza orretan iru eratara egui-
ten dirala elizkizunak: euskeraz, erde-
raz eta latinez. Erderazkoak ereziak
zirala, «Jaungoikoak gorde zaizala»
ren garetzikoak.

Baiña nik atzo eztot olangorik iku-
si, erderarik eztot entzun eliza atan.
¡Ederto!

Arrotuko ezpaleitikez guero, ondo
erezi dabela esango neuskioe erezlari
edo kantoreari.

ARTACHORI.

ERREENTERITIK

Damu aundiarekin eldu zan lengo
asteko ostegun egu-erdian gure adis-
kide maite Elizechearen eskutitz bat
orduko gueian jartzeko; baiña ezin
izan guenuen inolaz ere, zergatik bi-
garamona jai-eguna zalako (S. Inazio),
ostegun egu-erdi ostean makilan sar-
tzeke guertu zegoan asteko gueia.
Ezkutitzaren azketa laburbat eman-
go degu, berandu da baiña.

Dio Enrikek ogeita bian, Santa
Maria Magdalena irudi edo *imajina*
bere ermitatik erriko elizara eraman
ondoren, izandu zala Meza eder bat
eta sermoia euskeraz (joan dan ur-
tean eguinzan erderaz; zerbait iraba-
zi degu bernepein IBAIZABAL-en me-
rioz). Meza ontan kantatu zuan eder-
ki Erreenteriko seme Inazio Tabuyo
baritono ospetsuak.

Egun artan arratzaldean guelditu
ziran festak iru egunerako Aita San-
tuan eriotzeagatik. Gobernadoriak
aguindu zion alkateari, eta onek
erriari. Iru egunen buruan, ostiral
arratzean asi ziran berririo festak
erretreta eder batekin.

Santiago egunean eta igandean
izandu ziran zezenketak, musika, tan-
boliñ, chalupa estropada eta kuka-
ñak ibaian, makill dantzariak, eta on-
gui apaindutako burdi bat non ze-
goan neskacha Erreenteria iruditzen
zuala, eta zaldizkoz inguratua. Burdi

onen aurrean zijoazen dantzan ma-
kill-dantzariak. Plazara eltzeran,
dantzatu zituzten ezpata dantza, zin-
ta-dantza, eta beste asko dantza mota.
Jendeak chalo asko jo zuen, aditzera
emánaz gure dantza anchiñakuak
oraindik ere gustatzen zaizkala.

Chalo oiek ondo mereziak dituzte,
bada oso ederki dantzatu ziran, eta
ikasteko, lanetik atera eta berandu
arte aspaldian ibilli dira gazte oiek
beren erriko festak gogoangarriak
izan zitezana. ¡Ederki mutillak!

Festa oietan parte artu duten gu-
ziak irabazi dituzte chaloak, batez
ere, Eusebio Guruzeaga, Hipolito
Guezala eta Anthon Olaran-ek, bada
lenbizikoa da makill-dantzarien gui-
daria izandu zana, bigarrena musika-
rena, eta irugarrena da neskach
eta... ¡neskazar guziari! (1) kantatzen
erakutsi diona prozeziarako, baita
ere mutill koskorrari erretretarako

Orrenbeste egunetan, orrenbeste
festetan, orrenbeste kanpo eta erriko
jenderen artean eztira mutur jotzai-
lle batzuek ere izandu, eta ez alka-
tiak, juezak, mikelote eta aguazillak
eztute izan zereguinik.

¡Ezta onra chikia errirako alaja-
netan!

Madrilgo Euskaldunak.

Neure adiskide IBAIZABAL: Denpora
askocho da mututurik dagoala Ku-
kuchua, baiña berbacho bi esango
dentsudaz gaur, gure Santu Aita Ina-
zio egunaren ganean.

Euskaldunak dauken Batzarrak
San Inazio Loiolakoaren izenarekin
euki dau meza nagusi ederra; kanta-
tu zan Bizkaiko seme maisu Zubiau-
rrek antolatutakoa, Aita Mateok zu-
zendu edo dirijiduta, ta Inazio Buska
organu jotzaille zala; onek eta kan-
tatzaille guztiak euskaldunak. Eski-
ñera edo *ofertoriora* zanean, kantatu
zan San Inazioen marchia euskeraz.
Berbaldi edo sermoia eguin eban
ederto Aita Narziskok.

Illundu ta guero aparti ederra euki
eben *Centro Vasco-Navarro* derichon
batzokian, eta emea igaro eben aldi
ederra euskerazko kantak eta batez
bere San Inazioen marchia kanta-
tzen. Guztien arpegiak ikusten zi-
rean barrezka ta pozarren.

Baita bere Jesuitak dauken Jesu-
sen Biotzeko eleizan eguin zan eliz-
kizun onenetarikoa. Eleiza andichua
da berau, baiña alan bere guztia be-
terik zegoan. Emen azaldu zituan ber-
baldi garbian San Inazioen gloriak
San Franziskoren seme Aita Beraza-
luze euskaldunak. Gustora zegoan
emen gentea ta uste dogu baita Jesu-
sen Lagundiko guztiak guertatu zira-
la pozik Aita Berazaluzaren berbal-
di onetan.

Orra berba guichitan aitzen emon-
da euskaldunen akordua egun orre-
tan.

(1) ¿Ori ere bai? Neronek baiñon umore obla du An-
thon orrek!—Kajista bat.

Orain egun guichi dala ill zan Bizkaiko ta Ermuko seme Jesusen Lagundiko Aita Ormaechea, Madrill onetako gueissotoki edo hospitalian batutako gaitz bategaz (Jaunak zerruan euki daiala).

Agur eguiten deitsu.

KUKUCHUAK.

BERTSOLARIAK

Aurrez aurre dagoz guizon bi, bata zarra edo garrerdikoa, ta bestea gaztea.

GAZT.

Emen gara etorririk
Guztion aurrera,
Bertsoetan nagusi
Zein dan ikustera;
Itz alperreko barik
Goiazan saillera,
Ta ikusi nok saria
Daroian echera.

ZARRA.

—Konpañero, uste det
Dala egokia,
Edukazioi ona
Ezpada fallia,
Errespeto guztian
Saludaltzia
Auntamentu eta
Publiko maitia.

—Ori eztala ondo
Eztot esango nik;
Baina bai esango dot
Guzurra esan barik,
Bertso ori daukazula
Zeugan anchinatik,
Eta orain eztozula
Atara burutik.

—Pentsamentu char ori
Ein dozu lijero,

Zuzenduko dozula
Laster dot espero;
Etzera, gazte, izango
Inoiz kaballero,
Errespetoa zarrai
Bein galdu ezkerro.

—Eguiaz inoz ezta
Lotsarik galduten;
Zure lengo bertsoa
Agurak eguiten
Bertsolariakandik
Sarri dot entzuten;
Guizona, jardun bertso
Barriak neurtuten.

—Eguiak esan leikez
Asko modutara;
Baina burdia eztaigun
Bidetik atara,
Zeure pentsamentua
Emoizu arguitara,
Egun onak ematen
Bildur etezara?

—Bildur izateko da
Onak emotea
Eta charrak noberen
Aldean istea;
Gueure buruak lenen
Maite izatea
Legue dogula eukiko
Dozu entzutea.

—Kontestetan deustazu
Zelebrekerian,
Itz eguin bear degu
Formalidadian,
Kontu euki dezagun
Gure memorian,
Autoridade jauna
Daukagula aurrian.

—Ezpaneuz daukadazan
Erderan apurak
Eneukez ulertuko
Nik zure bertsoak;
Erriak euskeraz da
Erderaz erriak,
Ez arrain ez aragui
Dira beintzat eura.

—Gaztechoa zara zu

Maisu izateko,
Euskeria nekian
Zu jaio ordurako,
Badozuz leziñoak,
Gorde zeuretzako,
Bada zedorri jatsuz
Akaso fallako.

—Ez eguitera balitz
Erderaz berbarik,
Ukatu eraguingo
Neuskizu laster nik,
Beriala zeunkake
Iturria agorrik,
Ta laster baino laster
Gueratu issillik.

—Ni issiltzekorik ezta
Oraindikan jaio;
Bota dozun ezkerro
Orla desafio,
Ikusi bear dogu
Nor garian gueio;
Eztot uste nazanik
Zu baino guichio.

—Ez issiltzeak eztau
Ezer esan gura,
Garbiak eguiteko
Bear da ganora,
Baita eta politik
Orrezaz ganera
Zetarako bertsoak
Trauskillak badira?

—Ganorazko bertsoak
Nok eiten dituen
Kasualmente degu
Zeinek esan emen,
Alkate jauna or dago
Gure buru eguiten
Ta publiko maitia
Bertsoak entzuten.

—Itaunechu bat zuri
Noia eguitera,
Kasualmente ori
Nungo berbea da?
Bizkaitar, Kiputz, edo
Nungoa da bera?
Jokatuko neuskizu
Burgoskoa dala.

—Formalidade guchi
Da erakustia,
Olango preguntakaz
Emen ibiltia,
Orretara lijero
Miña erabiltia
Konozidu leiteke
Zerala gaztia.

—Formalidade lenen
Da guero pregunta,
Konozidu lijeron
Aurrean jarrita,
Ori eteda guizon
Formalen berbeta?
Zu langoakaz dago
Euskera galduta!

—Euskerien ganean
Niri deslana
Zelan botako zabiz
Larreguian ia;
Ni langoakaz bada
Galdu Euskeria,
Zu langoak bai dabe
Galdu krianzia.

—Guizona, berba charrik
Ezteutsut zuzendu,
Orretara, aurrekoa
Zegaitik iraindu?
Dinonun krianzia
Baldin badot galdu
Derichot eztozula
Ondino zeugandu.

—Umekin batzen danak
Berak du kulpia
Aterako dau beti
Manchautia erropia;
Edukaziñoiena
Badozu premia,
Au ikasita guero
Etorri zaitia.

—Bear dan asikera
Eraz irakatsi
Bear deusala nago
Zarrak gazteari;
Irakasteko baiña
Bear da ikasi,
Ta zuk eztozu bera
Sekulan ikusi.

— 36 —

tza eta anaia arlotea izatea; jendea dator (atzera beguira) ez det nai inork jakitea ni zein naizen; igual da, dan lekuan dala billatu bear det; ea aztarrenik ateratzen ote detan; emen galdezka abiatuko naiz. Bissen-te zeinek ezagutzen ote du! guazen, saiatsu gaitean, (joaten da erretratatuaz eta azaltzen dira Pachi eta languilleak).

Boskarren irudia.

V

PACHI eta LANGUILLEAK (abek bizkarrean gauzak).

Lang. 1.º.—(Eskubiti eskerrera pasiaz) Badakizute zer esan duen.

Lang. 2.º.—Bai, kapatazak erressago esaten dik.

Lang. 3.º.—Nik naiago diat biar bañon gaur eguin.

Lang. 4.º.—Nik ere bai.

Pachi.—Gaur edo biar, eguin bearra ziaok eta eguin zangun; bestela kapataza plakua badago, errechindu ta pozporuen guiza guel-dituko dek.

Lang. 1.º.—Obe diagu bada len bait len eguin, ta libre.

Lang. 2.º.—Ori dek gauzik onena.

Lang. 3.º.—Obe obe, lenbailen guazen.

Lang. 4.º.—Guazen, guazen.

Denak.—Guazen bai, guazen. (joaten dira).

— 33 —

Pachi.—¿Non?.... Misserikordian, an denak zorretan daude, Sor Josepa, Sor Pilipa, Sor Maria eta beste sor asko.

Andr. Kat.—Ja ja ja, au mutill barrabas degu au.

Pachi.—Andre Katalin, onekin amaika dira, banua orain, eta launbatean kontuak eguingo ditugu. (joaten da).

Andr. Kat.—Bai bai orrek kontuak eguiten dizkit bai, kontuak.

Irugarren irudia

III

ANDRE KATALIN eta INGUELESA (Jorje)

(Jorje elortzen da erretratatzeko makina bat eskulan dubela).

Jorje.—(makina Andre Katalini beguira) ¡O... o... o!

Andr. Kat.—(ikaraz) Gordele gordele.

Jorje.—God moni.

Andr. Kat.—Tirua bota nai dit, aldele aldele.

Jorje.—¡O... o... o!

Andr. Kat.—Berale berale berale.

Jorje.—(eskuakin makina juaz) Klak... yez.

Andr. Kat.—Orain aitu diot baietz... ori ikara eman dit inpernuko orrek.

Jorje.—¿E?

Andr. Kat.—Diabrua.

Jorje.—Egun on.

Andr. Kat.—¿Oi? euskeraz bai aldaki?

Jagui ta ukabillak estuturik asi zirean alkar joten; alkate jauna, aguzilla, ta sakris, ta beste guizon batzuk nekez banandu ebezan.

Saria zeini emongo jakon erabaguiten asi zireanean, atralaka andiak urten eban; da Alkate jaunak gogoratu eban *sufragio universal* eguin bear zala, ta *boto* gueien eukazanai emongo jakola.

IBAIZABAL-en irakurlak bere *botoa* dauke. Nik neure aldetik.... baiña enoa ezer esatera, esan eztaien inok *coaccino morrala* eguitea dala *electo-reai*. Datorren astean *eskrutinioa*.

BOLDRO.

DURANGAR BATI (1)

Martitzen goizean eldu jakun eskutara eskutitz barregarri bat erderaz *por supuesto*, ta irakurri guenduanen barrezka egon guinean zati baten.

Diño, azkenengo IBAIZABAL-en gueian ikusi dabela maketoari kontra eguiten deusagula, ta orregaitik dator asarre mutil au. Artu neban eskutetan guei bat, eta billa ibilli nintzan nun eteegozan maketoen kontrako gauzak... eta ondiño eztaik nun dagozan.

Pantalion Durangokoak aitatuten dau bakarrik maketoen izena bere eskutitzan, baiña eurakaitik charrik esan barik, igaroan bakarrik.

Gueu, emen gagozan lau baserritar ezpagara, eztekiela berak nortzuk maketoak izan leikezan. Maketoakaitik ezer esan dalako, zuzenago, maketo berbea aiatatu dalako bakarrik ainbeste asarratuten danak, *baserritarak* (*aldeanos*) deituten deusku urruinez edo *manosprecios*, zein da ori esanaz odolak irakiten ipiñiko

(1) Alan diño berak: *un durangués... ¡Un! ...Bri... piesa* edo *Pancorbo* aldeko durangarren bat espada guero.

baileuskuz. Ez guizona; gu ez kara maketo ta maketozaleen antzekoak, eurai dagokioen izenaz deitu ezkerro asarratuten direanen antzekoak; guk, bekokia zabal zakalik esaten dogu nainun *baserritarak* gareala, ta zu lango kirtenen batek ezarten deusku nean izen ori, ez kara bapere asarratuten, gueuk airtortzen dogulako alde guztietan.

Neuk eztaik nor zarean, baiña zeure eskutitzan da ezagun, erderaz bere etzariala mutill andia, ta euskeraz barriz... *¿cero* badakizu zer dan? *Baserritarak* gueure berbea ondo dakigu; ta maketoena, batzuk airtuten emoteko, lain da, beste batzuk zuk eta Euskalerriko erderazaleak baiño milla bider obeto. Beraz, baserritarren goierara elduteko bide asko daukazu ondiño. *chocho*.

Kanpotarren alde urteten dau *jakintsu* izugarri onek, esanaz: *kanpotarrak dotozanean jakina da erria guetuten dala*. *¿Ondiño* olakorik entzun dozue? Errezki *peluka* bat erosiko dozu, bada ori lango egui zakon aundi bat noberen burutik atara ezkerro, meloi ganeko ule guztiak jausi bear dabe. *¡Tamal* edo *lastimada* Erroman Guiltzapean dagozan Kardenalak ez jakitea zelango jakiturizko izarra dagoan Durangon!

Orisse irakurri nebanean esan neutsan neure arkondariari: Onek *un durangués* ipinten dau eskutitz oinean, baiña edozer jokatu neuke *Pero Grullo* (2) dala, edo beintzat onen seniden bat.

Arrazoi ikaragarri orreri erantzuteko adorerik bere eztaukat, baiña gogo-indar aundi bat eguin da zeredo zer esatera noa. Zure adiskide gaztelarrak dauke esakera bat, polita (an bere badagoz gauza politik, airtortzen dogu), eta da: Lagun charrakaz egotea baiño obe dala bakarrik egon (3).

(2) Ain maketo-zalea zarean ezkerro, eukiko dogu *Pero Grullo* barri.
(3) Erderaz ipiñiko deusut jakin daizun: *Mas vale estar solo que mal acompañado*.

Eta beguiratu guizonak munduko gauzak zer direan. *¡Zeinek* eta kirten orrek esan bear guri *astoak* gareala! *Gizonehna*, esatea utsa da, izateagaz kontu.

Zure eskutitz laburrari erantzun deusat, mesedez euskeraz erantzutea IBAIZABAL-en eskatzen deustazula ko. Beste bein ipiñizu *eskutitzen* azpian zeure benetako izena; zuk diñozuzan arrazoiak firma barik ipintea, doillor edo *kobardien* kontuak dira.

Inoiz orretara bialtzen badozu eskutitzik, mesedez erantzuea eskatuarren, zati-zati eguin da, eche guztietan dagoan guela chikiko zuletik beera botako dot.

Eta amaitu baiño len berba batzuk. IBAIZABAL-ek eztau urten maketoai kontra eguiteko ta eztautse bapere gorrotorik, kanpotarrak direalako bakarrik. Datorren astean edo, Jainkoak gura badau, esango dogu zerbait onen ganean.

IBAIZABAL-en artezkaria.

IGARKIZUNAK

Mendaroko Sagalotzako Josepa zi joan otarra bat bete sagarrekin Deban saltzeko asmuian, eta ia Muncho-barrenera irichi zanean, irristada bat eguinta erori zan neskacha, baita otarran zeduzkan sagar guztiak ere joan ziran erretenera.

Asi zan bereala sagarrak bildutzen eta guertatzen zitzaion gauza polit bat: biñaka bilduta, sobratzen zitzaion bat; irunaka bilduta, bi; launaka, iru; bosnaka, lau; seinaka bost; eta zaspina bilduta etorri zitzaion justu justu.

Oraiñ galdetzen det nik *¿zenbat* sagar zituan Josepa Sagalotzakoak bere otarrachuan?

Patrizio Zelaia abarkoteruak esan ta Praisku Arriolak bialdua.

Lengo astekoen erabaguiak: Bigarrena, *botikarioaren alabea medikua-ren emaztea izanik; irugarrena, praille bat egoan Bakocha izena ebana, berak jan eban berea ta besteak ez, ta orra amaika guelditu*. Lenengo igarkizuna bialdu ebanak esaten euskun bere paper chatalean erabagui zala; 11 mando, 8 zaldi ta 1 asto. Baña Boldrok dauka berbea:

«Igarkizun edo erabakizun orrek lau erabagui daukoz, onehek: lenengo, 14 mando, 2 zaldi ta 4 asto; bigarren, 13 mando, 4 zaldi ta 3 asto; irugarren, 12 mando 6 zaldi ta 2 asto; eta laugarren, 11 mando, 8 zaldi ta 1 asto. Erabagui bakarrekota izan daiten, beste baldintasun edo kondiziñoren bat ipiñi bear da, esaterako, zaldia iru bider gueiago direala astoak baiño; orduan erabagui ausse bakarrik izango zan: 12 mando, 6 zaldi ta 2 asto.»

Lauretatik lenengoa bialdu dabe Bilboko Emilia Bengoa neskatilleak eta F. Ibarluzeak, Mendatako Mamerak, eta Donostiako Jose Miguel Azkuek; bigarrena Mendaroko Maria Osas-ek eta Zarauzko Praisku Arriolak; irugarrena Bergarako Jose Azurmendik, Lezoko LK-k, Arecha-baletako Errekaldek, eta eztaigun nungo Artozalek; laugarrena Zarauzko Praisku Arriolak. Azken-orduan Bilboko Abi-koak bialdu deuskuz lau erabaguiak.

Boldroren beste igarkizun biak aiatatu doguzan guztiak igarri dabez.

Oar bat. Estalki edo sobre idiguian, zentimo lauren bateko selloaz bialdu leikez erabaguiak, estalki ganean eskribidu ezkerro: *Para la imprenta*.

LA EDITORIAL VISCANA dertchen moldaguttsan
Gran Via, 26 eta Ledesma, 15.

— 34 —

Jorje.—¡Yez!

Andr. Kat.—¿Zer?

Jorje.—Baietz.

Andr. Kat.—Zerbait nai aldu artu, ardua edo ura badaukat.

Jorje.—Ez.

Andr. Kat.—Pattarra ere badet.

Jorje.—Ez ez.

Andr. Kat.—Ori ikara eman dit pistola aundi orrekin.

Jorje.—Ja ja, ezta pistola, au da erretratatzeko makina, zu ere emen barrénean zaude.

Andr. Kat.—¿Ni? ¿Zeñek sartu nau bada?

Jorje.—Nik.

Andr. Kat.—Ez det bada sentitu; abek gauzak sortutzen dituzte munduan.

Jorje.—Oraiñ paraje abetan *bistak* artzera nua.

Andr. Kat.—¿Zer bada len gastatuak al dauzka?

Jorje.—Neriak ez, baztarrenak.

Andr. Kat.—Orduan ez badu bear ezer, beorren lizentziakiñ banua, guero arte. (*joaten da*).

Laugarren irudia

IV

JORJE (bakarrik)

Jorje.—Jaunak, edozeñek esango du ni ikusita inguelesen bat naizela, bañan ez; ni naiz euskalduna urte askoan Inglaterran egon ta nere lurrera natorrena.

— 35 —

Donostiatik alde eguin nuen oraiñ oguei urte, barku belako batean; goguan daukat gaur balitz bezela; an naiko lan eguin det, esan zagon oso suerte ona izan detala nere lanetan; eta oraiñ nator onera, nere lur mai-tera, Euskalerrri gozo pase gabe ontara.

Makiña bat paraje mundu ontan ikusi det bañan ez da au bezelako chokorik inon, au beziñ alairik, eta emen bezelako jende gordiñik eta egokiagorik.

Amaika amets eguin det Londresen. Launbatero jakiña nuen, amets bat; iruditzen zitzaidan ametsetan Donostira etortzen nitzala; naiko sagardo edan eta astelenean an esnatzen nitzala; aiek ametsak ziran; bañan oraiñ eguietan etorri naiz, dirua naiko badet Londres-ko Bankuan, ez det gueiagoren bearrik; onuntz nator gastatzera egun on batzuek pasatzera.

Ni mutill zarra naiz, gurasorik ez det, anai bat bakarrik det munduan; bai *¡Bissen-te* guizarajua! Donostian jakin det nola andik alde eguin zuan inguru abetara lanera, eta beragatik nator; ea emen nonbait arkitzen detan; non nai ezagutuko det ikusi orduko, begui ondoan utzi nion kristau zinalia edo sillua obeto ezagutzeagatik, arriakiñ jota; chikitako kontuak.

¡A ser eldu aldia eman bear diotan topatzen detan lekuan! baleki nik ditutan diruak beretzako dirala erdiak; ez det nai ni abera-